

Kampereiland Plan en Programma

oktober 2012

Vereniging Streekbelangen Kampereiland

Kampereiland Plan en Programma

Vereniging Streekbelangen Kampereiland

Kampereiland, oktober 2012

Inhoudsopgave

Voorwoord

1. Aanleiding, aanpak en verloop
2. De kenmerken van de Kampereiland, of wat de bewoners er van vinden

Intermezzo: Kampereiland is voor mij

3. Uitdagingen en projecten
4. Organisatie en (Prestatie-)afspraken

Colofon

Opgesteld door het bestuur van de Vereniging Streekbelangen

Kampereiland

Redactie, opmaak en begeleiding Gerard Hendrix (HX)

fotoverantwoording:

Fototheek Kampereiland, IJsseldeltadag 2009, Joop van Dijk, Gerard Hendrix, Wim Lanphen, 'Weidse Waarden'.

Voorwoord

“Zomaar belt er iemand aan om een praatje te maken over het Kampereiland. Er had wel een aankondiging in het Erfnummer gestaan maar die had ik over het hoofd gezien. Vijf kwartier hadden we een heel bijzonder gesprek over mijn Kampereiland. Over veel dingen die eigenlijk zo gewoon zijn maar toch goed zijn om eens te bespreken. Want Kampereiland is echt een bijzonder gebied, een omgeving om trots op te zijn”.

5

Bovenstaande is een samenvatting van een gesprek dat we hebben gehad bij de totstandkoming van het Kampereiland Plan en Programma (KePP). Nog maar kort na de oprichting van Vereniging voor Streekbelangen Kampereiland hebben we deze klus op ons genomen. Een prachtig werk voor onze beginnende club, om kennis te maken met de Kampereilanders en bovenal een uitdaging om ons te profileren.

In dit boekwerkje hebben we een analyse gemaakt, over hoe we denken over onze omgeving en welke onderwerpen de komende jaren extra aandacht nodig hebben.

Eigenlijk wil ik u bedanken voor uw gesprek of een bijdrage aan dit rapport. Tegelijkertijd realiseer ik me dat wij u dit rapport ook aanbieden zodat u er uw voordeel mee kunt doen. Het dient uiteindelijk om de leefbaarheid en vitaliteit van ons prachtige "Eiland" te bevorderen.

Na het samenstellen van dit rapport is het voor ons de uitdaging om het programma van aanpak uit te voeren. Net als bij het samenstellen hoop ik hierbij op een grote betrokkenheid van de bewoners van het Kampereiland.

Namens Vereniging voor Streekbelangen Kampereiland,

6 Bert van der Kolk.
augustus 2012

hoofdstuk 1.

Aanleiding, aanpak en uitvoering

Het Nationaal Landschap IJsseldelta geeft aan dorpen en deelgebieden zoals Kampereiland de mogelijkheid om te komen tot concrete projecten om de leefbaarheid in hun dorp en gebied te versterken en daarbij uit te gaan van de kwaliteiten van de mensen en het landschap. Op Kampereiland heeft de Vereniging Streekbelangen Kampereiland de taak op zich genomen om tot een gedragen en concreet plan te komen waar de projecten uit voortkomen. Dat heet het Kampereiland Plan en Projecten, KePP.

7

Het bestuur van de vereniging heeft bij het begin van het proces het doel van het KePP als volgt geformuleerd:

Via concrete stappen - vaak als projecten uitgewerkt - zaken op gang brengen die in het gebied belangrijk gevonden worden en die tot verbeteringen leiden.

KePP is

- anders dan Weidse Waarden: niet alleen boeren; breder dan bedrijfsvoering of toekomstperspectief; niet door externen maar zelf doen.

- anders dan het 'Spankracht-initiatief': dat is vooral gericht op aspecten van leefbaarheid zoals zorg, buurtvoorziening, etc.
- anders dan Stichting Kampereiland: die is in eerste instantie gericht op de exploitatie van Ons Erf namens de verenigingen en organisaties die er gebruik van maken.
- anders dan Streekeigen Huis en Erf; dat is gericht op versterken van (groen) erfgoed: boerderijen en erven.
- anders dan de wijkschouw; daarbij is de gemeente gesprekspartner waarmee zaken ter verbetering worden besproken, bv die met wegen en verkeer van doen hebben.
- anders dan een R&T initiatief; nadruk ligt daarbij uiteraard op recreatie en toerisme, dus de aantrekkelijkheid van het gebied voor mensen van buiten: routes, voorzieningen.

8 Het zal wel zo zijn dat, waar mogelijk, afgestemd wordt met deze initiatieven of zaken daaraan worden overgelaten.

De Vereniging Streekbelangen Kampereiland hecht vanaf het begin veel waarde aan een gedragen plan.

Dat komt ook omdat de vereniging nieuw is en de betrokkenheid van de bewoners met haar initiatieven op Kampereiland over het algemeen nog beperkt is.

Ook heeft dat te maken met het feit dat het voor de Vereniging belangrijk is om zich goed in het gebied te presenteren, gezien de andere ontwikkelingen en de initiatieven die verder op Kampereiland spelen.

Daarom heeft het bestuur van de vereniging besloten om als eerste stap alle bewoners op Kampereiland te bezoeken en zogenaamde keukentafelgesprekken te houden. Zie voor een lijst met onderwerpen die aan de orde kwamen bijlage 1.

De gesprekken vormen de basis voor het KePP dat uitmondt in concrete projectactiviteiten en voorstellen voor verdere actie.

Een paar gegevens over de gesprekken:

Totaal aantal gesprekken gevoerd: 118

- daarvan is 55 % agrarische bedrijven, 36 % burgers, in 4 % van

de gevallen was sprake van burgerbewoning en agrarisch bedrijf (inwonen) of van een 'keet'. Van enkele gesprekken ontbreken de gegevens

- het gesprek is meestal gevoerd met man en vrouw samen, dat was in bijna 60 % van de gevallen. Ruim 10% van de gesprekken vond plaats met alleen de man, iets minder dan 10% alleen de vrouw, ongeveer 10 % met meerdere en tenslotte waren er nog twee aparte gesprekken met jongeren over 'keten'.
- 5 Bestuursleden voerden de gesprekken die gemiddeld 60 minuten duurden. Er waren ook uitschieters, een gesprek duurde twee uur. Bij maar enkele bewoners was geen behoefte aan een gesprek met een van de bestuursleden.
- Al met al heeft het bestuur van de vereniging 95 % van de polderbewoners kunnen spreken.

9

De Mandjeswaard wordt, omdat het tot Kampen behoort en de erven ook eigendom zijn van de gemeente, gerekend tot Kampereiland, in ieder geval tot het gebied waarvoor de Vereniging Streekbelangen zich inzet. Maar omdat de Mandjeswaard al in het Dorpsontwikkelingsplan Kamperzeedijk & buitenpolders is vertegenwoordigd, zijn er op de Mandjeswaard 4 gesprekken gevoerd.

Hierboven noemden we een aantal cijfers. Maar verder zullen we het weergeven van de resultaten van de gesprekken nauwelijks cijfers gebruiken, bv 34 % van de bewoners vindt ... dit of dat. We houden het algemeen: veel, sommigen, de meerderheid, een enkeling, etc. In dit verslag gaat het niet om statistische juistheid.

Verder zetten we in de tekst letterlijke, of bijna letterlijke uitspraken die bewoners tijdens de gesprekken deden tussen aanhalingstekens, “.....”.

Uiteraard wordt alles anoniem weergegeven.

stappen	tijdpad
1. keukentafelgesprekken	januari/februari 2012
2. voorleggen aan bewoners	5 april 2012
3. projectmatige uitwerking	april/mei/juni 2012
4. besluit door bewoners	voor eind juli 2012
5. vaststellen en aanbieden aan bestuur Nationaal Landschap	september/oktober 2012

10

De overige stappen om te komen tot het KePP, dus na de keukentafelgesprekken, zijn uitgevoerd zoals in het schema is aangegeven.

Op 5 april heeft het bestuur de uitkomsten van de gesprekken teruggedirportteerd aan de bewoners. De opkomst daarbij was teleurstellend. De lage opkomst kan het gevolg geweest zijn van het feit dat de bijeenkomst op Witte Donderdag werd georganiseerd.

Op 2 juli vond in de Museumboerderij een bijeenkomst plaats waarbij het bestuur de projectideeën voorlegde die het inmiddels had uitgewerkt. Vooraf hadden de leden daarvan een samenvatting op papier gekregen. Na een presentatie van de voorstellen gaven de aanwezigen – die gelukkig talrijker waren dan bij de eerste bijeenkomst - daarop hun commentaar. Die zijn verwerkt in deze rapportage.

Het KePP bestaat uit de volgende hoofdstukken

Voorwoord

1. Aanleiding, aanpak en verloop
2. De kenmerken van de Kampereiland, of wat de bewoners er van vinden
3. Uitdagingen en projecten
4. Organisatie en Afspraken

Omdat de keukentafelgesprekken de basis zijn voor het gehele plan, vormen de resultaten van de gesprekken de inspiratie voor dit plan. Voor de lezers die Kampereiland niet kennen, geven we een toelichting op de typische Kampereiland eigenaardigheden en kenmerken. We beschrijven die kenmerken aan de hand van een aantal trefwoorden, als een mini-wikipedia. Zie de in kleinere letter weergegeven teksten.

Het is zeker geen volledige beschrijving van Kampereiland. Daar zijn veel betere bronnen voor. Bijvoorbeeld de noeste arbeid van Van der Linde die alle 100 oorspronkelijke erven van het eiland heeft beschreven.

hoofdstuk 2.

Kenmerken van Kampereiland of wat de bewoners er van vinden

12

a. Mooi en minder mooi

De eerste vraag bij de keukentafelgesprekken was wat de bewoners mooi en minder mooi vinden aan de omgeving van Kampereiland.

Eerst een paar opmerkingen vooraf.

Het is duidelijk dat 'mooi' een breed en erg subjectief geheel is. Of, zoals een bewoner het zei: "iets is niet minder mooi; iemand vindt het minder mooi!"

Nu was dat ook de bedoeling van die vraag: het ging ons om ieders persoonlijke beleving ervan. Niet of zo iets objectief mooi of niet mooi is.

Verder is het begrip 'omgeving' ruim geïnterpreteerd want er werden ook niet-omgevingskenmerken genoemd.

Het is opvallend maar ook logisch dat voor veel bewoners 'het eigen huis' de belangrijkste omgeving voor mooi, minder mooi vormt. Mooi wordt dan bijna gelijk aan gewoon, je bent er zo aan gewend, je weet niet beter.

Na het eigen huis heeft men het vaak over de directe woonomgeving. Iemand die in de kern van Kampereiland woont heeft het daarover. Een bewoner van de Kattewaard beschrijft die omgeving. Maar in veel antwoorden komt het hele Kampereiland ook wel aan bod.

Het Kampereiland

Het Kampereiland is een plattelandsgebied met de kleinste kern van de gemeente Kampen. De eigenlijke kern bestaat uit een veertiental burgerwoningen, de Hervormde kerk, de christelijke basisschool 'Joh. van de Wende', het ontmoetingscentrum 'Ons erf' en een drietal dichtbij gelegen boerderijen.

Het grootste deel van het buitengebied van de vroegere gemeente Kampen (voor de fusie met de gemeente IJsselmuiden) hoort bij het Kampereiland. Meestal wordt het gedeelte van het grondgebied dat begrensd wordt door de IJssel, het Ganzendiep en het Zwarte Meer het Kampereiland genoemd. In engere zin is dit echter het Binneneiland. Daarnaast is nog de Mandjeswaard, dat begrensd wordt door het Ganzendiep, de Goot en het Zwarte Meer.

Ook een belangrijk gedeelte van het Kamper grondgebied op de linker IJsseloever (Haatland, Melm en Buitendijks) hoort vanouds bij het Kampereiland. Het gebied was vroeger geheel agrarisch en dat geldt nu nog voor het Binneneiland en de Mandjeswaard.

<http://www.hvjanvanarkel.nl/Kampereiland.html>; 7 maart 2012

13

Het meest opvallende is dat de meeste bewoners Kampereiland vooral mooi vinden omdat men van zich af kan kijken, er is uitzicht, er zijn vergezichten. Het landschap is open, biedt ruimte. Men heeft het over het open deltagebied; water is belangrijk. Met die openheid hangt ook samen: de stilte ("de zondagmorgenstilte"), de landelijkheid, het platteland, de weilanden, het vee in de wei.

Maar er zijn ook mensen die wijzen op het ontbreken van bomen. Er is erg veel weggehaald en het is soms te kaal. Voor anderen mogen er nog meer bomen weg, bijvoorbeeld aan het begin van de Nesweg. Dat bosje is bovendien griezelig. "Er kan zich zo maar iemand in verbergen". Knotwilgen maken wel deel uit van het oorspronkelijke landschap.

In die openheid is er wel afwisseling. Veel bewoners wijzen op de gevarieerdheid van het landschap met de kronkelige wegen en ruggen. Het historische karakter van de delta wordt genoemd. Iemand spreekt over de "de littekens in het landschap". De manier waarop het land 'natuurlijk' is aangewonnen. Het landschap is veel verrassender dan Mastenbroek, want daar is het strak, recht en vlak.

De openheid en de vergezichten betekenen wel dat alles zichtbaar is: voor veel bewoners zijn de Eilandbrug, de industrie op het Haatland, de overvloedige verlichting van de infrastructuur en van de loodsen van Wärtsilä aanstootgevend. "Het wordt haast niet meer echt donker op Kampereiland." Of de brug nu wel of niet mooi wordt gevonden, het bepaalt in ieder geval voor een groot deel het uitzicht op Kampereiland.

14

Overigens heeft men vanaf de brug het beste overzicht van Kampereiland, in ieder geval van de Kattewaard en Pijperstaart.

Vaak worden ook de hoogspanningsmasten genoemd die goed zichtbaar zijn; bovendien is sprake van: "het janken en knetteren van de kabels bij regen".

Men waardeert de boerderijen op de terpen zeer, zeker de oude. Ze liggen als "toefjes" in het landschap, "over het land gestrooid". Vaak nog rietgedekt. "Een mooie boerderij, daar kunnen we van genieten."

Maar er worden over de boerderijen tegelijk ook veel opmerkingen gemaakt, door boeren en burgers. Men ergert zich aan de rommel op en rond het erf, de (plaats van de) kuil, de kleur van de balen, de banden. Hoe verder men op het eiland komt hoe erger het lijkt te worden, zegt een bewoner. Verder ergernis over die zaken die vaak horen bij een normale bedrijfsvoering zoals maïsverbouw, de steeds hoger en groter worden schuren ("kunnen die niet beter worden ingepast?") en de verlichting. Over stank en lawaai wordt nauwelijks iets gezegd.

Erven op Kampereiland

In 1364 krijgt de stad Kampen van bisschop Jan van Arkel 14 eilanden en krijgt de stad ook het recht van aanwas. Zo is de grond van Kampereiland en de Mandjeswaard eigendom van de stad geworden.

Tot de 15e eeuw werd het Kampereiland niet bewoond omdat het 's winters onder water stond. 's Zomers werd het als weidegrond gebruikt. Pas in 1400 zijn er gegevens dat er bewoning is. Het eerste erf van de Mandjeswaard dateert van 1432.

In 1627 wordt besloten de erven te verpachten waarbij de huurtermijn begint op Sinte Peter (22 februari) De erven zijn tot 1890 voor 10 jaar per opbod verpacht. Dat gebeurde tot 1860 in de Bovenkerk, soms wel met 1400 man publiek. Later werd hiervoor een exercitielokaal van de kazerne gebruikt.

Omdat de Gemeente probeerde de hoogste prijs in de wacht te slepen, werd er door de pachters niets aan de opstellen gedaan.

Naast het betalen van de pacht kregen de boeren aanvullende verplichtingen. In de loop van de tijd werden die nog wel eens gewijzigd. De pachter bij de veerpont moest de veerpont onderhouden en voetgangers overzetten. Paarden, wagens en personeel moest men beschikbaar stellen aan de gemeente als er onderhoudswerk aan dijken moest worden gedaan. Ook het onderhoud van sloten, dammen, wegen en sluizen moest door de pachter worden uitgevoerd. Pachters aan het Ganzediep moesten paarden houden om schepen te jagen. Mest mocht niet worden afgevoerd en als men 2 keer hooide van het land dan verspeelde men de 2e opbrengst aan de gemeente.

De pachtopbrengsten maakten van Kampen een rijke gemeente. In de Middeleeuwen ging dat geld op aan de vele oorlogen die werden gevoerd. Later bespaarde het de burgerij veel belastinggeld en was de stad aantrekkelijk om bijvoorbeeld de Theologische Hogeschool te vestigen. Na de komst van de pachtwet werd er niet meer bij opbod verpacht. De pachtprijs werd gekoppeld aan de melkprijs en de pachters waren beter beschermd. Ze konden hun pacht om de zoveel jaar verlengen.

De bedrijven worden nog steeds verpacht. Sommige families pachten hetzelfde erf al meer dan 120 jaar.

Vanaf 1682 is er een nauwkeurig overzicht bijgehouden van het aantal pachters (en erven) van het Kampereiland. In dat jaar zijn er 56 bedrijven. De oudste erven liggen op de oeverwallen en op met klei afgedekte zandkoppen. Later worden terpen gemaakt en daar werden de boerderijen op gebouwd. De boerderijen lagen zo verspreid in het landschap. De boerderijen werden aangeduid met een naam, ontleend aan hun geografische ligging. Enkele oude namen van delen van het eiland of afzonderlijke erven op het Binneneiland: Ganzepol, Modderkuil, Brink, Heupe, Warder, Hoge en Lage Esch, Seveningen, Nijland, Heultjes, Snaterijs, Stuurhoop, Stikken, Riethoop, Pijperstaart, Raas, Ruidenhoop en Kattewaard.

Op den duur kregen de bedrijven allemaal een nummer. Zo heet de museum boerderij Erf 29.

In 1880 werden de 83 bestaande erven verkleind van 45 naar 35 ha. en werden er daardoor 17 nieuwe erven tussengevoegd. Het doel was om de bedrijven te dwingen tot intensivering.

16

Toen waren er in totaal 100 erven gesticht. Dat zijn allemaal halleboerderijen met lage zijmuren en een rieten kap. In de zijmuren zaten de mestluiken. De voorkant was altijd op het oosten gericht. Ernaast stonden een wagenschuur en een paardenschuur. Achter de boerderij stonden enkele kapbergen. Die dienden natuurlijk voor de opslag van hooi, maar zorgden er ook voor dat als het hoog water was, wrakhout geen schade aan de gebouwen kon toebrengen bij een westerstorm.

In de boerderijen is in de loop van de tijd veel veranderd. Voor de komst van de Afsluitdijk stond het eiland nog regelmatig onder water. Om de koeien een droge plek te laten houden stonden ze op een verhoogde koestand, ongeveer 40 cm boven de deelvloer. Toen het overstromingsgevaar er niet meer was, werden de koeienstanden gelijkvloers gemaakt.

Dit type boerderij doet denken aan de Saksische boerderij en ook op het eiland woonden mensen en dieren in één ruimte. Het gezinsleven speelde zich dus af op "de geute". Toen de melkfabriek kwam, verdween de karn van de deel en werd het woongedeelte eerst met een houten wand en later met een stenen muur afgescheiden van de stal.

In de dertiger jaren werden 11 erven gesticht. Dit waren ook halleboerderijen. Ze werden gebouwd van roodbruine baksteen en werden met rode pannen bedekt. Enkele van deze dertiger jaren woningen hadden ook glas in lood ramen, net als in de stad. De ramen in deze boerderijen zijn gevat in ijzere sponningen. Het erfnummer staat op een gevelsteen vermeld.

In de periode 1930 tot 1952 was het aantal erven door kleine inpolderingen o.a. van het Rechterdiep en Rechterveld al uitgebreid naar 117.

In de jaren 1954-1962 verschenen de ruilverkavelingsboerderijen. Er zijn toen

56 erven bijgekomen. Voor de stadsboeren werd plaats gemaakt tussen de bestaande bedrijven. Deze gebouwen staan niet meer op terpen. Door de Afsluitdijk is er geen gevaar meer voor overstromen. Ze werden gebouwd naar een ontwerp van de gemeente Kampen en hadden een breed en hoog opgaand woonhuis en een grote schuur in 1 gebouw. Vaak waren er geen bijgebouwen. Andere typen uit deze periode zijn een soort kop-hals-romp boerderijen, laagbouwstallen met dwarsvleugels en hogere stallen met een hooizolder.

Na de ruilverkaveling is een aantal woningen gebouwd voor agrarische medewerkers.

(Bron: "Leven en werken op Kampereiland" van E.J. Westerink en "Streekeigen huis en erf")

Opmerkingen worden door velen ook gemaakt over het landschap zelf en vooral de achteruitgang in het onderhoud ervan. De rietlanden verslonzen, sloten en dammen kennen achterstallig onderhoud, oude natuurgebieden verdwijnen. En iedereen laat rommel achter. In ieder geval de (vaak buitenlandse) vissers en het waterschap en de gemeente bij het schonen van sloten en het bijhouden van de bermen; wat weer tot extra werk leidt voor de boeren.

Veel bewoners noemen typische plekken op Kampereiland die voor hen de mooiste omgeving zijn. En dat is natuurlijk voor iedereen anders:

Het Noorddiep met het witte brugje, Ganzendiep het open water en de monding in het Zwarte Meer, bij het Kleemanspontje, de IJssel als vaargebied, scheepvaart, vissen, de IJsseloevers, gemaal aan de Noorderrandweg; het Rechterveld is een "schot in de roos", het rietland daar, de Middendijk bij de kolk, doodlopende stuk Stikkenpolderweg; men wandelt graag over de Pijperstaart, het fietspad tussen Aalbershaven en Balgstuw, het zicht op de Keteleilandjes worden gewaardeerd, de nieuwe uitzichttoren.

De 'sociale' omgeving wordt gewaardeerd. Het is op Kampereiland knus en gezellig is, het is een dorpsgebeuren, men kent iedereen. Men kan door de ontmoetingsplaatsen (kerk, school, Ons Erf) elkaar ontmoeten en "gedachten uitwisselen". Voor de jongeren 'van de keet' is het plezierig dat de vriendengroep er woont. "Maar dat kan ook vervelend zijn". Overigens worden er bij latere vragen wel wat meer nuances gemaakt bij het sociale gebeuren.

18 Tenslotte een onderdeel dat later nog uitgebreider aan de orde komt, het verkeer, de wegen, infrastructuur. Veel van het 'omgeving'-ongenoegen heeft daarmee te maken: druk verkeer, onveiligheid, 60 km, voorzieningen die er al dan niet zijn (bijvoorbeeld openbaar vervoer), smalle wegen etc. We komen er uitgebreider op terug.

b. Kampereiland?

Een andere vraag die zijdelings met het algemene welbevinden van de bewoners te maken heeft, is of men zich Kampereiland voelt. Veel Eilandboeren zijn van generatie op generatie boer op Kampereiland, maar hoe Kampereiland is men op de bedrijven die later ingeplaatst zijn – "eens een koeboer, altijd een koeboer"? Het is belangrijk te weten hoezeer men zich verbonden weet met het gebied. Geldt dat evenzeer voor de bewoners van de Pijperstaart, langs de Frieseweg, dan voor die van het Binneneiland?

Men is en voelt zich over het algemeen Kampereiland: ik ben hier geboren en getogen; ik krijg heimwee als ik de brug over ben, de mentaliteit op Kampereiland is anders, ik ben een buitenmens, ik heb hier mijn bedrijf.

Interessant zijn natuurlijk de afwijkingen van dit algemene beeld. Allereerst de volgende opmerkingen: "Kampereiland is allang geen eiland meer"; "Kampereiland wordt geromantiseerd" (er is zorg over de agrarische ontwikkelingsmogelijkheid); "Je kunt beter Kampen zeggen, want Kampereiland is nergens bekend", en meer van dergelijke bedenkingen.

Ook zegt iemand: "Kampereiland is toch ook Kampen?"

Wat bovendien opvalt is dat soms de man zich meer Kampereiland-er voelt dan de vrouw. Heeft dat met het bedrijf te maken waardoor

men meer lokale relaties moet hebben? Komt het omdat de vrouwen meer en eerder van Kampereiland afkomen, bijvoorbeeld omdat ze boodschappen moeten doen of de kinderen ergens heen moeten brengen.

Nemen de bewoners langs de Frieseweg een andere positie in? Het lijkt dat ze meer gericht zijn op plaatsen buiten Kampereiland.

Als het om een plaats buiten Kampereiland gaat, dan is dat vaak niet Kampen maar IJsselmuiden dat wordt genoemd want daar zijn de winkels en komen veel bejaarden te wonen, eerder dan in Kampen. En je kunt er nog goed parkeren.

Op Kampereiland woont ook een enkele 'Europeaan'.

c. Sociaal klimaat, contacten, verenigingen, veiligheid,

Verenigingen die op het Kampereiland actief zijn (en zijn geweest)

Sinds de ontmoetingsruimte Ons Erf is gebouwd (1988) is het verenigingsleven op het Kampereiland drastisch gewijzigd. 'Stichting Kampereiland' exploiteert Ons Erf. Er zijn meerdere nieuwe verenigingen en takken van sport opgericht. De Oranjevereniging Kampereiland en ijsclub 'Wintervreugd' zijn de verenigingen waarvan bijna iedere bewoner van Kampereiland lid is. Deze beide verenigingen waren vroeger, voor Ons Erf er was, ook al actief. De jaarvergaderingen werden toen druk bezocht en vonden vrijwel altijd plaats in de school. Ook de andere activiteiten waren erg in trek! Ook na de bouw van Ons Erf hebben deze verenigingen voldoende deelnemers voor de activiteiten. Wel worden de jaarvergaderingen minder bezocht omdat iedereen meer te doen heeft! De ijsclub heeft op een unieke locatie de ijsbaan. Omdat de baan voor de school ligt heeft de jeugd, tijdens ijsperiodes, volop de gelegenheid om te schaatsen. We kunnen gerust zeggen dat de jeugd van het Kampereiland een voorsprong heeft (op schaatsgebied)

op de jeugd buiten het Kampereiland.

De openluchtvoorstellingen (sinds 1990 elke 5 jaar) van de Oranjevereniging kunnen rekenen op medewerking van velen en een geweldige belangstelling, uit de verre omgeving.

Er zijn in de loop der jaren een drietal koren actief geweest. Alle drie, de Lofstem, de Lenteklokjes en het gospelkoor zijn inmiddels opgeheven. De oudste, de Lofstem, heeft ongeveer 75 jaar bestaan en was vroeger wekelijks actief.

Na de opening van Ons Erf was het mogelijk om op het Kampereiland te gaan sporten. Men was anders aangewezen op Kampen, IJsselmuiden of Ens; dus de jeugd brengen en weer ophalen. Sportvereniging Kampereiland werd opgericht en alle sporten hebben een vertegenwoordiger in het sportbestuur.

De sporten die sinds 1988 wekelijks plaatsvinden zijn: gymnastiek, volleybal, zaalvoetbal, badminton en trimmen. Ook de dammers zijn zeer actief!

Zowel de zaalvoetballers als de volleyballers hebben op dit moment, 2 teams die meedraaien in de verschillende competities. De wedstrijden worden gespeeld in Ens omdat de sportzaal van Ons Erf niet voldoet aan de competitie-eisen.

Ook op cultureel gebied gebeurt van alles in Ons Erf. De culturele commissie verzorgt meerdere avonden per seizoen. De 55+ groep komt elke maand bij elkaar over uiteenlopende onderwerpen.

Voor de jeugd zijn er maandelijkse activiteiten, de basisschooljeugd na schooltijd en de oudere jeugd op de zaterdagavond.

De Pachtersbond behartigt de belangen van Kampereiland betreffende de agrarische zaken.

Tot slot de jongste vereniging van het Kampereiland, de Vereniging Streekbelangen Kampereiland. Die is in 2010 opgericht en zet zich in voor de belangen van de Kampereilander bevolking op maatschappelijk gebied

Kampereiland bestaat uit het centrum en het gebied eromheen. Het centrum bestaat uit de kerk, de school, Ons Erf en een aantal burgerwoningen. Daarmee is Kampereiland "vrij compleet".

Men concludeert in de interviews dat er veel gebeurt en georganiseerd wordt. Daarmee heeft ook het groot aantal vrijwilligers te maken dat zich op Kampereiland met van alles bezighoudt; ook al krijg je, zoals iemand zei, niet altijd waardering. Het Oranjefeest wordt in veel in veel gesprekken als een voorbeeld van vrijwillige inzet en saamhorigheid genoemd.

Knelpunten wat betreft fysieke voorzieningen, zijn er nauwelijks: voor ouderen en kinderen lijken voldoende voorzieningen. Datzelfde geldt voor kinderen en jongeren hoewel een enkele opmerking wordt gemaakt over voor- en naschoolse opvang.

Ons Erf is essentieel voor de leefbaarheid. Dat wordt door de meeste bewoners zo gezien. Iemand suggereerde nog wel een ontmoetingsmogelijkheid zonder horeca of een centrale ontmoetingsplek bij Ons Erf. De 'keten' vormen op dat punt een andere voorziening maar dat is alleen voor de jongeren.

Belangrijk zijn ook de onderlinge contacten. Dat hangt uiteraard samen met de bestaande voorzieningen en met de functie en plaats van de kerk. Over de contacten merkt men op dat die goed zijn, je kunt zeggen effectief: men overloopt elkaar niet maar weet elkaar te vinden als dat nodig is. Vroeger was het misschien allemaal intensiever: de buurtvisites en andere buurtbijeenkomsten behoren op veel plaatsen tot het verleden omdat ze bijvoorbeeld zijn overgenomen door Ons Erf, dat wil zeggen niet meer bij mensen zelf worden gehouden vanwege de drukte, maar dus nog wel plaatshebben. In sommige gesprekken wordt aangegeven dat het ook bij de tijdgeest hoort: tradities zijn weg, het is nu zakelijker.

Buitenstaanders worden goed opgenomen, maar "om ertussen te komen moet je zelf wel je best doen". Ook als het gaat om het contact boer en burger – vaak een terrein waarop heel wat spanning kan optreden – zijn, zo blijkt, geen grote problemen want "mestlucht en trekkerlawaai horen bij een agrarisch gebied". Als boer moet je tegenwoordig wel meer uitleggen en dat ook willen doen.

KAMPEN		Kampereiland	Mandjeswaard
1 januari 2010 (Bron: CBS)			
Wijkcode		00	00
Buurtcode		18	19
Inwoners			
Geslacht			
mannen		255	40
vrouwen		240	40
totaal		495	85
Leeftijd (in %)			
0 - 14 jaar		28	20
15 - 24 jaar		15	19
25 - 44 jaar		27	20
45 - 64 jaar		22	34
65 jaar en ouder		9	6
Huishoudens			
totaal		145	25
Samenstelling huishoudens (in %)			
eenpersoons		14	4
meerpersoons zonder kinderen		24	42
meerpersoons met kind(eren)		62	54
gemiddelde huishoudens-grootte		3,4	3,4
Oppervlakte (in hectare)			
land		3.154	670
totaal		3.300	697
Omgevingsadressendichtheid			
per km ²		78	7

Enkele statistische gegevens

Wat opvalt in de cijfers

De gemiddelde huishoudgrootte op Kampereiland is vergeleken met Nederland (in 2010) relatief groot: 3,4 personen Kampereiland tov 2,2 Nederland. Dat heeft te maken met het typische karakter van het gebied: agrarisch en een hoge mate van kerkelijkheid.

Demografische gegevens:

Kampen kent een groene druk van 47% en een grijze druk 24,3%; Nederland 39 % groene resp. grijze druk 24,5%.

Eigenlijk hebben we te maken met een relatief 'jonge' gemeente, terwijl de vergrijzing gemiddeld is.

(groene druk = aantal 0-19 jarigen tov totale bevolking; grijs: aantal > 65 + tov totale bevolking)

Kampereiland is vergeleken met de gehele gemeente Kampen 'groener' en minder 'grijs': groene druk in Kampen 21 %; op Kampereiland 28%. Grijze druk is in Kampen 14%, op Kampereiland 9 %. Dat heeft uiteraard te maken met het feit dat ouderen het gebied verlaten als ze op leeftijd zijn. En als er relatief minder vergrijzing is, is het % jongeren groter.

Een enkeling maakt melding van teveel sociale controle, want het blijft natuurlijk een kleine gemeenschap. Daarom is het niet verkeerd als er soms nieuwe mensen bijkomen, want: "Nieuwe bewoners maken je bewust van je eigen plek."

Of er meer of minder sociale controle is op de Mandjeswaard dan op Kampereiland wordt uit de gesprekken niet duidelijk.

Veiligheid is een thema dat niet tot grote problemen lijkt te leiden. Afgezien van een aantal incidenten - die wel door meerdere mensen worden vermeld - zoals inbraken en een pyroomaan die een aantal

jaren geleden actief is geweest, is het gevoel van veiligheid groot. Dat komt ook omdat men zelf maatregelen neemt – “de deuren gaan voortaan op slot” - en men kan vertrouwen op sociale controle. Alle ‘vreemden’ worden op de een of andere manier opgemerkt en in de gaten gehouden.

Kerk, School, Ons Erf

Kampereiland heeft niet echt een centrum. De boerderijen vestigden zich op de eerste droogleggingen, dit verspreidde zich vanaf Kampen over het gebied.

De gemeente Kampen bouwde in 1680 een kerk op het Kampereiland. Door de jaren heen is de kerk verbouwd en aangepast. Formeel is de kerk nog steeds eigendom van de gemeente en heeft de Hervormde (PKN) gemeente hem in gebruik. Het onderhoud is voor de kerkelijke gemeente. Iedere zondag is er een ochtenddienst en tweewekelijks een avonddienst. De kerk heeft 160 leden.

23

Samen met de kerk werd er een school gebouwd. Voor de bewoners achter op het Kampereiland en de Mandjeswaard was er een school aan het Ganzediep. De school aan het Ganzediep werd in 1956 opgeheven. De school tegen de kerk aan werd in 1962 vervangen door een nieuwe (huidige) school. Het leerlingenaantal is 70. De laatste jaren vertoont dit net als in veel andere plattelandsgebieden een dalende tendens.

In de naoorlogse periode kwamen steeds meer werknemers op de boerenerven naar het Kampereiland. Zij moesten een woonvoorziening hebben. Aanvankelijk werd dit opgelost met een salonwagen bij de boerderij; dit was geen structurele oplossing. In 1955 werd een zestal woningen gebouwd, in 1961 werd dit aantal uitgebreid tot 12. In de volksmond noemt men dit de ‘huussies’. Tegelijkertijd ontstond vanaf deze periode op deze plaats een bescheiden centrumgevoel op het Kampereiland. In 1988 werd het gemeenschapscentrum ‘Ons Erf’ gebouwd. Het verenigingsleven maakt vanaf die tijd een enorme groei door. Het gebouw voorziet in een grote behoefte op het Kampereiland.

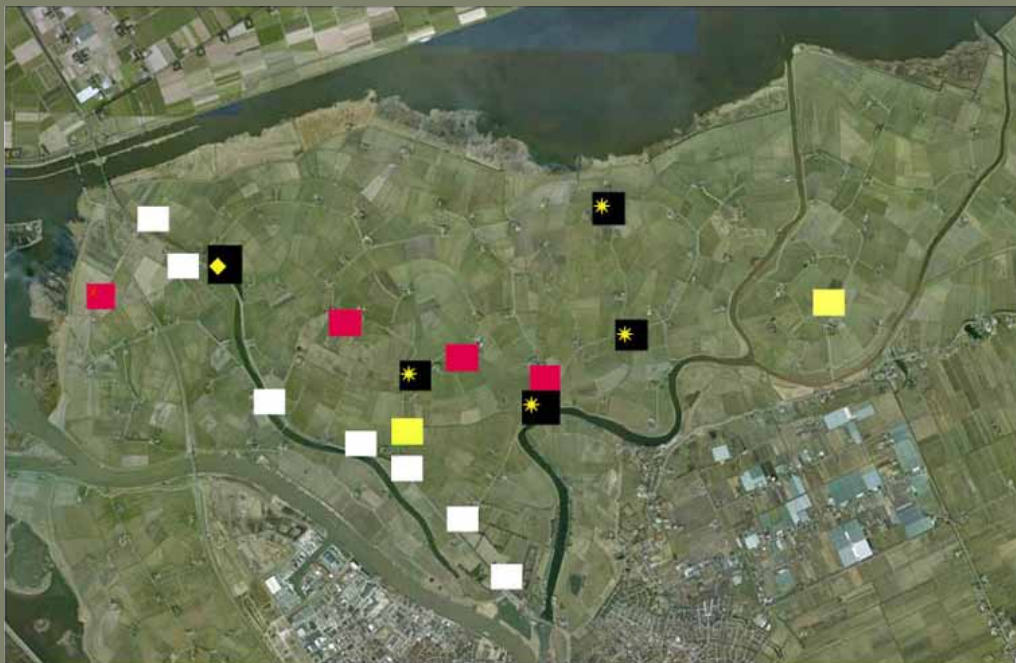

Een ander probleem zijn de vissers, - sommigen noemen uitdrukkelijk buitenlandse vissers - die drinken, rommel achterlaten en zich slecht gedragen. Met name kinderen durven bij die visplekken soms niet meer langs. Brutaliteit is zo wie zo een toenemend probleem, wordt opgemerkt.

Maar veiligheid is in de gesprekken vooral aan de orde gekomen als het gaat om het verkeer. Een belangrijk issue vormt de Friese weg, het centrum en de binnenwegen op Kampereiland.

Sommigen zeggen van de Friese weg dat daar veel te hard wordt gereden, - "maak er maar 60 van" - en dat met name bij afslagen voorsorteervakken zouden moeten (terug-)komen want het leidt nu tot veel bijna-ongelukken en vooral een gevoel van onveiligheid. Door de betere doorstroming schijnt het totaal aantal ongelukken overigens verminderd te zijn.

24

■ onoverzichtelijke bocht

□ gevaarlijk punt

■* gevaarlijke kruising, zonder verlichting

■♦ onverlicht kruispunt

■ kleine berm, steil talud

De bermen worden slecht onderhouden waardoor gaten vallen, dat is de klacht van velen.

Het centrumgebied: op de rondlopende weg langs de kerk en vooral school, waar nu 30 km moet worden gereden, rijdt men veel te hard. Meerdere mensen wijzen erop dat dat ook geldt voor de eigen bewoners, vooral tractoren worden vaker genoemd. Drempels prefereert men niet als oplossing maar bijvoorbeeld, een-richting van maken, banieren ('we gaan weer naar school', maar dan permanent) of verboden voor vrachtverkeer bij het stuk dat voor de school langsloopt.

De echte discussies gaan over de binnenwegen. De opmerkingen variëren van: het grasbeton, nu aan het begin van de Heultjesweg zou overal moeten komen. Wegen zijn te smal, meer invoeghavens, bochten zijn gevaarlijk, bermen worden stuk gereden, mais zou verboden moeten worden in de percelen langs de wegbochten.

25

Opmerkingen zijn ook gemaakt over modder op de weg, vee dat over de lengte van de weg wordt verweid, het ontbreken van de middenstreep (gevolg van 60 km), enkele kruispunten, met name met de Friese weg, zijn slecht of niet verlicht; dat geldt ook voor de Mandjeswaard; de nieuwe ledverlichting is erg 'zuinig'.

In verband met de smalle Kampereiland-wegen maakt een enkeling ook gewag van het feit dat als je wegen gaat verbreden dat ertoe leidt dat men juist harder gaat rijden en dat de onveiligheid alleen maar toeneemt.

Een (andere) wijze uitspraak opgetekend bij een gesprek: "Als iedereen rekening met elkaar houdt, dus wachten waar het kan, dan is het veilig genoeg." Je moet blijkbaar wel leren hoe om te gaan met insteekhavens en smalle wegen want mensen van buiten

Kampereiland veroorzaken vaak de problemen, zo wordt opgemerkt.

Tenslotte nog over veiligheid 'in het groot'. Bij het hoogwater begin 2012, het sluiten van de Balgstuw en alle informatie dan weer beschikbaar komt, wordt het onderwerp waterveiligheid weer op de agenda gezet. De vraag werd door sommigen gesteld: hoe zit het met grote calamiteiten. Beschikken we over een actueel calamiteitenplan?

d. Kampereiland voor de bezoeker

26 Mogelijkheden om de leefbaarheid en de vitaliteit te vergroten kunnen ook inhouden het vergroten en promoten van de aantrekkelijkheid van het gebied voor mensen van buiten. Dat gebeurt via recreatie en toerisme. Daarom is in het gesprek daar ook aandacht aan besteed.

Voor de versterking van de landbouw is een ambitieus programma geformuleerd Weidse Waarden. Dat zal in die omvang voor R&T niet het geval zijn maar een paar zaken kunnen mogelijk worden ontwikkeld voor het gebied.

Die bescheiden positie van R&T in het gebied past ook wel bij de teneur van sommige gesprekken. Samengevat luidde die: prima als er hier meer bezoekers en toeristen komen maar het moeten er niet teveel worden, je hoeft het niet aantrekkelijker te maken want men komt voor de rust en ruimte en het is een agrarisch gebied.

Het is verder prima als iemand er zijn boterham mee kan verdienen maar geen extra voorzieningen, één museumboerderij is genoeg en het moet allemaal geen overlast opleveren, denk aan de vissers!.

Het moet hier zeker geen museum worden want het is een levend agrarisch ondernemerslandschap. Dat wordt door meer mensen gezegd.

"De geschiedenis, weg ermee, we moeten vooruitzien" zoals iemand zei.

En, zeggen sommigen, als er iets moet gebeuren op toeristisch gebied dan moet de gemeente Kampen dat maar doen.

Het 'mooie' van Kampereiland zoals dat in het begin van de keukentafelgesprekken telkens benoemd werd, kwam ook hier weer

naar voren: wat is bijzonder aan Kampereiland voor de toerist? Het open deltagebied, rust, ruimte, boeren-natuur, authentieke landschap, de boerderijen. Het is een uniek gebied. Een goed fietsgebied.

De landbouw - moderne veehouderij en koeien in de wei - is het visitekaartje van het gebied.

Er werd ook gewezen op een aantal bijzondere attracties: de museumboerderij, Joop Koers, pontje in het Ganzendiep, de uitkijktoren aan het Ketelmeer, de vogelkijkhut.

Maar

- Er zijn nauwelijks mogelijkheden om ergens iets te drinken of naar het toilet gaan.
- Afgezien van de museumboerderij en de miniaturenboerderij zijn er geen slecht-weer voorzieningen.
- Men koestert de zondagsrust.
- Banken ontbreken op belangrijke plekken. Picknickplaatsen idem en die er zijn, zijn smerig (vogelpoep).
- Men weet niet wat men ziet (letterlijk) omdat er geen toelichting is.
- Veel van de aantrekkelijke gebieden zijn niet toegankelijk.
- Het is bijna niet te doen om het Kleemanspontje (Ganzendiep) naar de overkant te krijgen.
- Kampereiland is niet bekend en wordt niet gepromoot vanuit Kampen
- Bezoek vanuit Kampen is niet direct voor de hand liggend: afstand is te groot?
- Als je iets als ondernemer wil dan moet je van goede huize komen en een lange adem hebben om dat te realiseren; denk aan regels, investeringen, promotie.

27

Tenslotte, het is goed erop te wijzen dat veel bewoners het Ganzendiep en het Noorddiep noemen als plekken waar meer aan waterrecreatie en watersport zou kunnen worden gedaan. Niet alleen voor bezoekers maar ook voor de Kampereilanders zelf.

e. Erfgoed

Kampereiland heeft weinig uitgesproken monumenten maar het gebied is vanwege het landschap, de terpen met boerderijen en hooibergen, de verkavelingsboerderijen, het wegenpatroon en de waterlopen, samen, wel karakteristiek. Dat ensemble heeft geschiedenis, is geschiedenis en wordt door de bewoners gewaardeerd.

28 Daarnaast zijn er 'voorwerpen', plekken en informatie die de moeite van het behoud waard zijn.

Aan de keukentafel zijn genoemd: de oogstdag, het openluchttooneel elke 5 jaar, Sint Peter, de erfnummers, de Arfnummers van Geuje, klederdrachten, hooibergen, oude landhekken, de molentjes, de sluizen, de fototheek van Kampereiland

Fototheek

Kampereiland heeft veel informatie over het gebied vastgelegd in de zogenaamde fototheek. Die is begin van de jaren negentig opgezet. De reden was dat kennis en beelden van het Kampereiland en haar geschiedenis dreigde te verdwijnen. En als het er wel was, dan was die niet op één plek aanwezig.

Een werkgroep is gestart met het fotograferen van alle erven en woningen; daarnaast zijn oude fotos van inwoners en oud-inwoners opnieuw vastgelegd. De foto's in de fototheek gaan over de mensen, bedrijven, werktuigen en werkmethodes van recent en van een verder verleden.

De verzameling omvat op dit moment ongeveer 2500 foto's.

f. Vrijkomende Agrarische bebouwing

Een van de vragen ging over wat te doen met vrijkomende boerderijen. De vraag is ingegeven door de zorg van de vereniging om voldoende dynamiek op Kampereiland te houden op een manier die past bij de belangrijke landbouwdoelstelling van het gebied.

Vrijkomende bebouwing

- Liefst iets dat met het agrarische te maken heeft
- Mooie boerderijen handhaven; stallen eventueel afbreken
- Kleine bedrijven geen probleem
- B & B, zorg, kinderopvang, etc
- Alles mag als het maar inpandig gebeurt, geen overlast, geen extra verkeer
- Wonen en liefst voor meer gezinnen, jongeren, inwonende ouderen

Die zorg werd door de meeste bewoners, boeren en burgers gedeeld. Als er iets anders dan landbouw zou moeten komen dan zou die nieuwe functie niet het landschap, de leefbaarheid en de bestaande (landbouw)activiteiten mogen schaden.

Wonen en kleinschalige dienstverlening zouden welkom zijn.

Doorschuiven naar kinderen vergemakkelijken?

In voorkomende gevallen zouden stallen en andere niet functionele bijgebouwen afgebroken kunnen worden.

29

Opvallend is dat in meerdere gesprekken de wens naar voren kwam om intensieve veehouderij, bijvoorbeeld in de vorm van melkgeiten mogelijk te maken.

De agrarische bedrijfsontwikkeling op Kampereiland

Kampereiland is het grootste aaneengesloten pachtgebied van Nederland. Na de periode met landelijke bekendheid vanwege de hoge kwaliteit Kampereiland hooi, was Kampereiland als melkveegebied een voorbeeldgebied voor de brede regio. De bedrijven waren groot en modern, zeker de nieuwe boerderijen. De omslag van grupstal naar ligboxenstal kwam relatief laat op gang. Waar bedrijven vroeger duidelijk groter waren dan gemiddeld is dit later gelijk getrokken. Het hoogste aantal boerderijen is bereikt direct na de ruilverkaveling van de jaren '50-'60 met 173 boerderijen. Dit aantal is met ongeveer eenderde teruggelopen: via 138 in 1996 naar 110 boerderijen in 2010, dit zijn op 2 bedrijven na allemaal melkveebedrijven.

Gemeente Kampen heeft zich al die tijd actief bezig gehouden met het beheer. Zo is bijvoorbeeld al in 1880 een modelboerderij gebouwd om de boterbereiding te stimuleren (zie de beschrijving in Erfnummer 92). De verdeling van vrijkomende erven en melk door de gemeente betekende een vrij grote afhankelijkheid van de gemeente voor de bedrijfsontwikkeling.

De specifieke omstandigheden van Kampereiland en omstreken (Natura 2000, Nationaal Landschap) betekent dat inpassing in de omgeving speciale aandacht behoeft. Relatief veel bedrijven staan nu voor de vraag hoe het bedrijf verder kan ontwikkelen, waarbij naast opschalen (veelal door samenwerking) ook andere richtingen ontstaan (richting natuur, zorg, recreatie).

30 Op basis van gegevens van de helft van de bedrijven heeft het gemiddelde bedrijf in 2010 een kleine 600.000 kg melk met ruim 70 stuks melkvee en 45 ha. Ongeveer de helft van deze bedrijven heeft naast de pachtgrond, grond in eigendom. Waar de bedrijven tot voor kort redelijk op elkaar leken beginnen er nu duidelijk verschillen te ontstaan. Een aantal bedrijven ontwikkelt door naar 150 tot 200 stuks melkvee. Diverse andere bedrijven zijn bezig met, of ontwikkelen plannen voor, andere activiteiten waaronder zorg, recreatie en streekproducten.

(een bijdrage van Ron Methorst, CAH Vilentum Dronten)

intermezzo: Kampereiland is voor mij ...

Bij het gesprek werd als afsluiting gevraagd om in te vullen wat Kampereiland betekende voor de geïnterviewde(n). Hieronder een overzicht van de belangrijkste opmerkingen in trefwoorden. Wat valt op?

Thuiskomen, Thuisplek, Thuis	
Uitzicht	Kampereilandlied
Ruimte	Uitkijktoren
Oranje-feest	Ons Erf, kerk, school, huizen
Samenwerking	IJsbaan
Pontveer	Het Voorjaar
Water	
Vogels	
Rietland	Wat vastgeroest
Gezellig, gemoedelijk	Niets bijzonders
Boerderijen op terp	Kampereiland van vroeger
Boerenbedrijf	
Koeien in de wei	

Allereerst lijkt het lijstje op de eerste vraag naar het mooie van het eiland. Dus veel opmerkingen die gaan over het landschap, de koeien, groen, ruimte, boerderijen. De associaties zijn over het algemeen zeer positief. Maar een enkele minder positieve

31

associatie

Bijzonder is dat er sociale en landschappelijke bijzonderheden worden gewaardeerd. Het feit dat de uitkijktoren bijvoorbeeld wordt genoemd die heel recent is, betekent dat bewoners zich relatief snel aanpassen aan de nieuwe situaties.

Er is weinig verschil in beleving tussen boeren en burgers, iets wat overigens geldt voor de uitkomst van de gesprekken in het algemeen.

Kampereiland lied

Tekst en Melodie: Albert Ballast

Onder wiede lucht'n,
Deur wateren umrand
Ligt sedert veule eeuwen
Een prachtig polderland
Met tuting'n, kieft'n
En grutt'n in de wei
't weijt er alle dag'n
ik vuule mien doar vrij

refrein:

Det is mien Eiland
Mien Kampereiland
Tussen lesel en
Het Zwarte Meer
Det is mien Eiland
Mien Kampereiland
En al goa j'ok weg
Ie kom'n steeds weer
Het lee'm nemp oe mee
Ie weet niet altied woar
Maar woar ik ok zal kom'n
Mien hart blef altied doar
Doar op mien Eiland
Mien Kampereiland
Met de lucht zo ruum
Het gros zo gruun

D'r bin alleen moar boer'n
Elk op zien eig'n belt
Op 't erfgoed van de vaad'ren
Verdien'n zij hun geld

Op pachtgrond bint ze daag'lijks
Met melkvee in de weer
D'r woon'n gien olde mensen
Maar jonger'n des te meer

Refrein

In 't midden stiet de skoole
De iesbaan en Ons Arf
Maar 't echte middelpunt
Dat is en blef de kark

Ze bin'n er op zichzelf
En liek'n soms wat stug
Een eiland blef een eiland
Al bouw ie ok een brug

Refrein

hoofdstuk 3.

Uitdagingen en Projecten

A. Genieten van Water en Natuur

34

In alle gesprekken is op de een of ander manier 'water' wel aan de orde geweest: water als vormgever van het landschap, Kampereiland omringd door water, het open water van het Noorddiep, het Ganzendiep, de IJssel, Het Zwarte Meer. De rietbegroeiing en de rietlanden aan de randen van Kampereiland.

We willen water als thema op Kampereiland meer betrekken door het genieten van water en natuur als een onderwerp in het KePP op te pakken

Uitvoering:

Voor deze projecten zal een werkgroep Water en Natuur ingericht worden.

Sommige onderdelen maken deel uit van de reguliere taak van het bestuur van de Vereniging Streekbelangen Kampereiland en komen aan de orde in overleg met bijvoorbeeld het RBT, Weidse Waarden.

Projecten

1. Rietlanden

Rietlanden zijn unieke ecologische gebieden. Ze dragen bij aan de biodiversiteit van de natuur en aan de kwaliteit van het landschap vooral langs de randen van Kampereiland. Ze dienen beschermd te worden. Aan de andere kant zijn het voor (natuur-)recreatie bijzondere gebieden.

Rietlanden kennen twee problemen. Aan de ene kant is er het gevoel dat de beherende organisaties in de ogen van de bewoners niet goed omgaan met het beheer ervan. Het huidige beheer zeker van

Staatsbosbeheer doet de rietlanden er 'onverzorgd' bijliggen. Van de andere kant zijn de rietlanden helemaal afgesloten gebieden waar alleen van afstand naar gekeken mag worden.

Opricht:

Is het mogelijk door een betere afstemming tussen de opdracht die de natuurbeherende organisaties (Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer) hebben, te komen tot een beter beheer van de terreinen en tevens de beleving ervan te vergroten. De suggestie is gedaan om het rietland weer terug te geven aan de riettelers. Zij weten hoe het onderhouden moet worden. "Laat ze dus hun gang gaan! Dan wordt het tenminste goed onderhouden en kan het riet gebruikt worden".

35

Activiteiten

- de realisatie van een rietpad dat aantrekkelijk is voor de bezoekers en niet de rust van de rietlanden verstoort. Dat kan gerealiseerd worden vanaf de Stikkenpolderweg.
- het organiseren van open dagen waarbij de beherende organisaties zich presenteren en enkele rietlandactiviteiten plaatshebben
- het informeren van bezoekers en passanten over het rietland via een informatievoorziening op een adequate manier. Eventueel kan dit tot een tentoonstelling leiden die ook interessant is voor de rest van de IJsseldelta.
- de realisatie van een vogelkijkhut in een aangepaste vorm; de miniaturen die op de museumboerderij te zien zijn kunnen ter inspiratie dienen.

Dat alles gebeurt en ontstaat uit een frequent/regulier overleg tussen de rietlandbeherende organisaties en de bewoners van Kampereiland. Zo kunnen over en weer de opvattingen over beheer en beleving besproken worden om tot vervolgacties te komen.

Kosten KePP 5.000

2. Strandjes in het Noorddiep, Ganzendiep, Kattegat

36

Waterrecreatie is zeker op Kampereiland iets van alle tijden. Terwijl vroeger overal gezwommen kon worden of het mocht of niet, is het tegenwoordig steeds meer aan regels gebonden. Vanwege veiligheid en het belang van natuur. De behoefte om van open water gebruik te maken voor recreatie neemt sterk toe. Dat is te zien aan de IJssel waar tussen de kribben waterrecreatie gewoon wordt. Die plekken zijn over het algemeen niet zonder gevaar.

Het KePP wil daarom inzetten op de aanleg van enkele strandjes en waar het mogelijk is een veilige zwem- en recreatieplek realiseren. De plek aan het Noorddiep is vanwege de nabijheid van het centrum extra aantrekkelijk. Van de andere kant levert het in verband met het verkeer – oversteken Frieseweg - ook de meeste problemen. Bij het Ganzendiep moet rekening worden gehouden met het agrarische gebruik in de omgeving. Bij het Kattediep zijn de natuurwaarden van invloed.

Opdracht:

We willen nagaan of en hoe het mogelijk is een aantrekkelijke zwemvoorziening te realiseren tenminste aan de overkant van het centrum aan het Noorddiep, aan het Ganzendiep en zo mogelijk aan het Kattegat, vooral de eigen jeugd en verder voor bezoekers van elders. Veiligheid en plezier staan voorop. Een van de plaatsen moet tevens geschikt zijn voor invalide vissers.

Voorgestelde activiteiten

- In kaart brengen wat de mogelijkheden zijn om een zwem- en/of recreatieplek te realiseren aan het Noorddiep, het Ganzendiep en aan het Kattegat.
- Daadwerkelijke realisatie van een zwemplek met steiger (ook toegankelijk voor invaliden) aan het Ganzendiep en tenminste een betere toegang tot het water aan het Kattegat.

Kosten; onderzoek PM; realisatie €20.000

3. Kleemanspontje Ganzendiep

Het pontje over het Ganzendiep, het Kleemanspontje tussen Kampereiland ter hoogte van erf 17 heeft al veel uitvoeringen gekend. De huidige uitvoering voldoet niet en is voor het dagelijkse en zelfs recreatief gebruik veel te zwaar. In het KePP willen we kijken hoe we een gebruiksvriendelijk pontje in de vaart kunnen brengen. .

Opdracht:

Maak van het Kleemanspontje een duurzaam en gebruiksvriendelijk pontje dat past in het recreatieve routeverkeer van Genemuiden naar Kampen en lokaal makkelijk bruikbaar is. Het ontwerp laten we maken door studenten techniek van Windesheim en mogelijk andere onderwijsinstellingen.

37

Voorgestelde activiteiten:

- beschrijven van de uitvoeringsmogelijkheden voor een aangepast Kleemanspontje
- uitzetten van een opdracht voor een duurzame en gebruiksvriendelijke bediening van het pontje
- daadwerkelijke realisatie van de nieuwe uitvoering.

Kosten:

Studentendracht organiseren	3.000
	Realisatie nader te bepalen; (reserveren KePP 20.000)

4. Toeristische aantrekkelijkheid

Kampereiland is een gebied dat aantrekkelijk is vanwege de weidsheid en de rust. Dat is ook het belangrijkste wat de bewoners ervaren en willen promoten. Als er sprake is van toeristische versterking dan gaat het om recreanten die willen genieten van het specifieke karakter van Kampereiland. Dus geen grootschalige recreatie maar vooral verbeteren van dat wat bestaat. Een van de veelgehoorde klachten is dat er nauwelijks mogelijkheid is om te verpozen, dat wil zeggen ergens te kunnen zitten, iets te drinken en van bijvoorbeeld van het toilet gebruik te maken.

Verder moet meer ingezet worden op het thema water. Suggesties: Zwarte Meer vanaf het Ganzendiep 'open' maken en een fietsroute maken tussen de rietlanden en het Zwarte Meer.

38 Op die punten wil het KePP de aantrekkelijkheid van een recreatieverblijf versterken.

Opdracht

Ondersteunen van ondernemers die gastvrijheid willen verlenen aan de recreant die Kampereiland bezoekt en de aantrekkelijkheid van het gebied voor natuur- en landschapsrecreatie versterken.

Waar mogelijk de beleving van water vergroten: bereikbaarheid, zicht op water, gebruik van water.

Activiteiten

- Inventarisatie van wat er nu aan verblijfsvoorzieningen op Kampereiland bestaat; denk aan rustpunten, banken en andere 'zitvoorzieningen'.
- De ondernemers en organisaties die het gebied aantrekkelijker willen maken ondersteunen met een beperkte financiële bijdrage.
- Met natuurbeheerders en anderen in gesprek over waterbeleving en toegankelijkheid.

Kosten

'Potje' 50 % eigen investering tot max. 1000 per gelegenheid; totaal beschikbaar €1.000

5. Een weidse entree van Kampereiland

Het karakter van Kampereiland wordt voor een belangrijk deel bepaald door de openheid van het landschap. Dat is niet het geval dat waar men Kampereiland op rijdt, het traject van Ganzendiep tot aan de Nesweg. Daar is alles dichtgeplant.

Opdracht:

Nagaan of en hoe het mogelijk is de entree van Kampereiland te verbeteren door de vegetatie ter plekke aan te pakken en aan te passen. Daarbij gaat het vooral om de ondergroei in de singels aan de rechterkant (komend van Kampen) van het voormalige Kamper recreatiegebied.

Voorgestelde activiteiten

Ontwerp maken voor een bij Kampereiland passende entree en de realisatie daarvan voor zover en waar dat past bij de mogelijkheden vanuit het KePP, dus met name waar het publiek terrein betreft.

Kosten: €3.000

B. Economische kracht en vitaliteit

Voor de landbouw is een omvangrijk project geformuleerd de Weidse Waarden. Maar op Kampereiland is meer bedrijvigheid en gaat het om de kracht van het gebied in het algemeen. Dat moet de inzet zijn van het KePP. Het betekent dat die onderdelen die niet direct in het WW project opgepakt worden op de agenda komen van het KePP. Dat geldt in ieder geval voor aspecten van leefbaarheid die in de gesprekken zijn genoemd. Hoewel het algemene oordeel over leefbaarheid positief is, zijn er enkele punten die aandacht vragen.

Uitvoering:
werkgroep Erfgoed en Economie

Projecten

6. Vrijkomende boerderijen

Er is zorg over de vitaliteit van Kampereiland in het algemeen zoals dat wordt bepaald door de bestaande bedrijven, door de vrijkomende bedrijven, met name een goede invulling daarvan, en vanwege aspecten die met leefbaarheid te maken hebben.

Voor zover het KePP niet op 'particulier terrein' komt, wil het een bijdrage leveren aan passende oplossingen.

40 Het (nieuwe) bestemmingsplan voor Kampereiland bewaakt de agrarische potentie van het gebied en de bedrijven zeer streng. Met andere woorden er wordt geen enkele inbreuk gedaan op het karakter van de bedrijvigheid en bij bedrijfsbeëindiging wordt ook geen andere functie toegestaan; dus verwijderen van niet meer functionele bedrijfsgebouwen. De vraag is of en hoe het mogelijk is iets meer ruimte te geven aan andere oplossingen die passen bij de gewenste ruimtelijke en maatschappelijke kwaliteit.

Opdracht:

Ontwikkel een aantal referentieprojecten dat betrekking heeft op een invulling van vrijkomende bedrijven op een zodanige manier dat ze maximaal bijdragen aan de leefbaarheid en vitaliteit van het gebied als geheel, van de bestaande (agrarische) bedrijven en de kwaliteit van het landschap. Uitgangspunt is dat karakteristieke bebouwing als het kan wordt gespaard.

Activiteiten:

Uitwerkingen van voorbeelden van bestaande vrijkomende bedrijven.

De herbestemming krijgt de invulling van

- een dubbele bewoning/kangoeroewoning/erfwonen met name gericht op starters en (inwonende) ouderen
- een ambachtelijk bedrijf (in pandig)

De uitwerking gebeurt in een workshopvorm door bewoners/ ondernemers en vakdeskundigen.

Het geheel verloopt gefaseerd. Eerst de randvoorwaarden voor invulling vaststellen, resulterend in een programma van eisen en daarna de feitelijke uitwerking. Het resultaat wordt daarna aan zoveel mogelijk betrokkenen beschikbaar gesteld.

Kosten:

voorbereiding	2.000
uitvoering	6.000
publicatie	2.000
(meefinanciering Weidse Waarden)	

C. Erfgoed

Kampereiland is als geheel een 'monument': het landschap, de boerderijen, de agrarische situatie, het water. Ze maken allemaal deel uit van het geheel dat kwaliteit heeft en dat zo mogelijk behouden dient te worden. Daarvoor is de betrokkenheid van de bewoners bij het gebied van belang. Om die te vergroten wordt veel georganiseerd. Via het KePP kan dat op punten worden versterkt.

41

Uitvoering

werkgroep Erfgoed en Economie

Projecten

7. Molentjes

Kampereiland werd vroeger bemalen door kleine watermolentjes die her en der in het landschap stonden en veel betekenden voor het aanzien van het gebied. Die molentjes zijn verdwenen door een ander waterbeheer en ze zijn ook niet meer nodig in de bestaande vorm. De vraag is of het mogelijk is om tot een nieuw ontwerp te komen dat een andere functie heeft in het ecologisch beheer en als onderdeel van het landschap een rol kan spelen.

Opdracht:

42 We schrijven een wedstrijd uit voor het maken voor een nieuw ontwerp van de oude molen. Als het mogelijk is op basis van een oud ontwerp een nieuw ontwerp functioneel te maken als wind- of watermolen dan is dat aan te bevelen.

Activiteiten

Uitwerken opdracht aan studenten van kunst/designinstellingen om tot een nieuwe Kampereiland molentje te komen (betrekken Henk Meuleman)

Selectie van de meest passende molen.

Laten uitwerken van 3 schetsontwerpen

Tentoonstellen

Realiseren van ontwerpen

Kosten:

Ontwerpwedstrijd; 3 x 2.000 =	6.000
Tentoonstelling	1.000

Watermolens op Kampereiland

In 1897 heeft de gemeente Kampen als eigenaresse van de Kampereilanden het aantal boerderijen uitgebreid tot 100 hoeven. Door de bestaande hoeven te verkleinen werden er nieuwe tussen gebouwd. Men trachtte door verkleining van de erven te bereiken dat de boeren het land wat intensiever zouden gaan gebruiken, door meer vee te houden en minder hooi te verkopen.

Om intensiever gebruik van de gronden te kunnen realiseren was het noodzakelijk dat het overtollige water, enerzijds door overstroming van de in

de winter optredende noordwester stormen en anderzijds door overvloedige regenval zo snel mogelijk afgevoerd moest worden. Om daarin te voorzien werden er vanaf 1890 watermolens gebouwd.

Het betrof hier eenvoudige watermolentjes, die naar alle waarschijnlijkheid door boeren timmerlieden in elkaar geknutseld waren. Zulks getuige fotomateriaal dat in het Openluchtmuseum in Arnhem aangetroffen werd.

Deze ontwerpen konden met een eenvoudig waaierpompje een opvoerhoogte van ± 30 cm bereiken. Deze molens werden volledig van hout geconstrueerd, ook de overbrenging. Smering van de overbrenging vond plaats door reuzel(varkensvet). Dit diende zorgvuldig uitgevoerd te worden, anders bestond de kans dat de tandwielen zo warm werden dat de molen verbrandde.

In de twintiger jaren van de vorige eeuw werden er molens uit Amerika geïmporteerd. Deze zogenaamde Amerikaanse molens waren helemaal uit ijzer vervaardigd en hadden ijzeren tandwielen voor de haakse overbrenging. Deze molens hadden een windvaan en zetten zichzelf naar de wind. Dit in tegenstelling tot de eerste houten ontwerpen die handmatig op de wind gezet dienden te worden. Doordat de constructie veel zwaarder was en hogere snelheden op de pompen gerealiseerd werden kon een opvoerhoogte van 50 cm worden bereikt.

Aan het eind van de dertiger jaren deed de Bosma-molen zijn intrede. Een Nederlands ontwerp en fabricaat, eenvoudiger en kleiner dan de Amerikaanse. In deze tijd stonden er zoals een voorlopige telling aangeeft

meer dan 40 molens op het Kampereiland. We kunnen hier rustig stellen dat het grote aantal molens landschapsbepalend moet zijn geweest. De historie vermeldt wel dat er nog wel eens wrevel ontstond omdat de ene boer de andere (vaak de buurman) onder water pompte.

De eerste aanzet voor het verdwijnen van de watermolens op het Kampereiland was het gereedkomen van de Afsluitdijk in 1932 en de laatste met de ruilverkaveling in de jaren 50 door de bouw van gemalen. In de museumboerderij Erf 29 is een replica van een molen uit 1900.

Henk Meuleman

Eenvoudig poldermolentje, zoals dat rond de eeuwwisseling te vinden was op het Kampereiland; dit exemplaar behoorde bij Stads erf 31.

8. Landschap en water; structuur en voorzieningen

Kenmerkend voor Kampereiland is de landschappelijke structuur waarvan de kronkelende wegen/dijken, de doorbraken, de terpen, de hoogteverschillen in het landschap, stijlranden, de waterlopen bepalend zijn. De vraag is of het mogelijk is om op een niet-opvallende manier die structuur te accentueren. Er moet in ieder geval voor worden gezorgd dat die structuur niet wordt aangetast. Een bijzonder element in het geheel is het sluisje in de Garste (overgang Stikkenpolderweg). Het zou als een van de elementen weer zichtbaar gemaakt kunnen worden om het verhaal van het water en de aangroei op Kampereiland beleefbaar te maken. Bij dat alles blijft veiligheid voor water vooropstaan.

44 Opdracht:

De landschappelijke structuur en geomorfologie vastleggen, bewaken en versterken en sommige elementen zoals het sluisje in de Garste weer zichtbaar, tenminste beleefbaar maken.

Activiteiten

Samen met een landschapsarchitect en andere deskundigen, de belangrijkste structuren ontdekken; dat doen samen met bewoners Nagaan of en hoe op plaatsen die structuur beter kan worden beleefd Een studie doen naar de haalbaarheid en wenselijkheid van een (gedeeltelijk) in het zicht brengen van het sluisje in de Garste.

Kosten: 10.000

9. Erfnummers en Arfnummers

Alle boerderijen op Kampereiland hebben een uniek nummer met een eigen geschiedenis. Die geschiedenis is voor de eilandboerderijen (tot nr 100) beschreven via de zogenaamde Arfnummers.

De beschrijvingen zijn op dit moment niet of nauwelijks toegankelijk en voor een eventueel promotioneel gebruik niet geschikt.

Opdracht:

De geschiedenis van de Kampereilander pachtboerderijen zoals die in de Arfnummers zijn beschreven door Geuje van der Linde, worden naar alle verwachting uitgegeven door de historische vereniging Jan

van Arkel. We overleggen hoe we een bijdrage kunnen leveren aan die publicatie en vooral de informatie kunnen verwerken in een vorm die op een eigentijdse manier zichtbaar gemaakt kan worden per erf.

Activiteiten

- Overleggen met Geuje van der Linde en de vereniging Jan van Arkel hoe de Arfnummers gepubliceerd kunnen worden
- Betrokken zijn bij de uitgave van een boek of publicatie
- De arfnummers verwerken in handzame informatie per erfnummer; op te nemen in een app Kampereiland erfnummers
- Aanbrengen app-punten bij boerderijen

Kosten

10.000 (dit is niet voldoende voor de publicatie zelf, daarvoor moet extra geld komen)

45

D. Centrum

In de gesprekken zijn verschillende zaken genoemd en besproken die betrekking hebben op het centrum als een specifiek gebied. Denk aan de uitbreiding speelgelegenheid nabij Ons Erf / schoolplein, herindelung rond ons Erf, glasbak bij klike's, andere inrichting zoals skeeler-skatebaan op ijsbaan of de ijsbaan verharden; rond het voetbalveld een skeelerbaan? Zwembadje voor kinderen in centrum, lantaarns bij pad van de kerk, "het interieur van de kerk is erg gedateerd, lichter maken, gordijnen weg"; lelijke hoge palen bij het witte electrohuisje, rookhok bij Ons Erf!, "het centrum heeft een opknappbeurt nodig"; houtwal achter de huizen wordt niet onderhouden, veiligheid. etc etc.

Het is aanbevelenswaardig om alle ideeën en wensen in één sessie bijeen te brengen en te komen tot aanpassingen die integraal en gedragen zijn.

Uitvoering

Projectgroep centrum

Project

10. Ontwerpbijeenkomst Centrum Kampereiland

46 De organisatie van een workshop 'inrichting centrum'.
Dat gebeurt via een gezamenlijke 'centrumdag' waarbij deskundigheid wordt ingeschakeld, vanuit de gemeente Kampen en eventueel van buiten; op het gebied van stedenbouw, landschapsarchitectuur, ruimtelijke kwaliteit (kunstenaar).
Het inrichtingsplan kan leiden tot een aantal nieuwe projecten.

Opdracht

Inventariseer de wensen die er ten aanzien het centrum van Kampereiland liggen bij bewoners en mogelijk anderen.
Organiseer een ontwerpbijeenkomst om de mogelijkheden en wensen verder uit te werken.

Activiteiten:

Bijeenkomst om wensen te inventariseren

Ontwerpbijeenkomst 1: algemeen plan en uitwerking; bijeenkomst 2: detailuitwerking op projectniveau

Kosten: 10.000

11. Projecten Centrum Kampereiland

Projecten om een paar voorstellen daadwerkelijk te realiseren en opvolgen van de suggesties die een langere adem vereisen.

Verkeer en veiligheid

Het is duidelijk dat veel van de opmerkingen van de bewoners betrekking hebben op het verkeer. Veiligheid, bereikbaarheid, infrastructuur zijn hot items. Speciaal aandacht voor de Frieseweg, zeker nu die van provinciaal beheer overgaat in gemeentelijk. Van de andere kant is het moeilijk om hieraan projectmatig te werken. Het is veel meer een kwestie voor het bestuur van de Vereniging om daar waar dat kan en voor zover er overeenstemming over is – denk aan de voortdurende discussie over het verbreden van wegen of juist niet, de aanleg van containerplekken of juist niet, etc. - de gewenste maatregelen te bepleiten.

Afhankelijk van het verloop kan er nog wel een of ander projectvoorstel uit worden gedestilleerd.

Samenvattend overzicht projecten

thema	nr	project	KePP	uitvoering vervolg
Genieten van Water & Natuur	1	Rietlanden	5.000	
	2	Strandjes	20.000	
	3	Kleemanspontje	3.000	25.000
	4	Toeristische aantrekkelijkheid	4.000	
	5	Entree Kampereiland	3.000	10.000
Economische kracht en vitaliteit	6	Vrijkomende bebouwing	10.000	
Erfgoed	7	Molentjes	7.000	pm
	8	Landschap en water	10.000	
	9	Arfnummer en erfnummers	10.000	20.000
Centrum	10	Ontwerpsessies +	10.000	
	11	Projecten Centrum		80.000
Overhead		Begeleiding	15.000	
		Organisatie	5.000	
Totale aanvraag			102.000	135.000 + PM

NB. De bekostiging van het KePP gebeurt via een bijdrage van de provincie Overijssel (75%) en de gemeente Kampen (25%). Verder willen we in overleg met Weidse Waarden nagaan of vanuit dat project aan deelactiviteiten van dit plan kan worden bijgedragen.

hoofdstuk 4.

Organisatie en prestatieafspraken

1. Het Bestuur van de Vereniging Streekbelangen Kampereiland heeft de eindverantwoordelijkheid voor het uitvoeren van het KePP en heeft daarvoor ook contact met externe partijen, Nationaal Landschap, Provincie, gemeente, Weidese Waarden en andere voor zover nuttig en nodig.
2. Als het projecten betreft die niet plaatshebben op openbaar terrein (gemeente, waterschappen) of mbt bezit van derden, bijvoorbeeld Ons Erf, dan is het bestuur VSK verantwoordelijk voor de projectuitvoering en alles wat daarbij hoort (aanvraag, beheer, uitvoeringsactiviteiten en verantwoording).
3. Het bestuur richt voor de uitvoering van het KePP als het mogelijk is drie werkgroepen in, te weten:
 - Water & Natuur; verantwoordelijk voor thema A, Projecten 1-5
 - Economie en Erfgoed; verantwoordelijk voor thema's B en C, Projecten 6 – 10
 - Centrum; verantwoordelijk voor thema D, Project 11 +
4. In iedere werkgroep zijn 1-2 leden van het bestuur VSB vertegenwoordigd. Ze hoeven er geen voorzitter van te zijn.

49

5. De werkgroepen van het KePP komen zo vaak bij elkaar als nodig voor de voortgang van de uitvoering.
 6. De financiële verantwoordelijkheid voor de projecten berust bij de penningmeester van het bestuur VSK of bij iemand die daar namens het bestuur voor is gemandateerd.
 7. Uitgaven worden alleen gedaan als de voorzitter van de werkgroep én van de VSK akkoord zijn. In het geval de werkgroep geen voorzitter heeft is één lid tekenbevoegd.
 8. Het bestuur VSK heeft een afzonderlijke voorziening getroffen voor de uitvoering van de KePP projecten; dat wil zeggen een apart bankrekeningnummer, een administratie die ingericht is voor het beheer van projecten en andere noodzakelijk voorzieningen.
 9. Om het plan goed te kunnen uitvoeren beschikt het bestuur VSK over een bescheiden eigen werkbudget dat niet projectgebonden is maar gebruikt kan worden voor de algemene organisatie.
- 50

Nadat het KePP is goedgekeurd zijn de prestatieafspraken vastgesteld.

Bijlage Keukentafelgesprekken

Verslagformulier Keukentafelgesprekken

adres:

aanwezig: (man,vrouw,kind)

gesprek gevoerd op:

duur gesprek:

- A. Omgeving
- A.1. het mooiste
- A.2. minder mooi

- B. Wonen en leven, sociaal
- B.1. Kampenaar of Kampereiland?
- B.2. onderlinge contacten
- B.3. vrijkomende boerderijen
- B.4. veiligheid (sociaal)?
- B.5. infrastructuur
- B.6. kinderopvang, ouderenzorg, jeugd?
- B.7. wat mis je? ideeën

- C. Kampereiland, ook voor bezoekers
- C.1. toeristen?
- C.2. aantrekkelijker maken?
- C.3. geschiedenis bewaren

51

Waar denk je aan bij Kampereiland?

Andere punten?

nationaal
landschap - ijssedelta -

provincie **Overijssel**

